

Huvudman

Föreningen Hillel, org. nr: 802005-8411
ordforande@hillel.nu

Ärendet

Tillsyn av den fristående grundskolan Hillelskolan F-6 i Stockholms kommun.

Beslut

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Föreningen Hillel att senast **den 19 november 2024** ha vidtagit nedan angivna åtgärder avseende brister rörande konfessionella inslag, garanterad undervisningstid, skolans val samt extra studietid. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas till Skolinspektionen.

Om Föreningen Hillel inte följer detta föreläggande kan mer ingripande sanktioner komma att aktualiseras.

Beslutet om föreläggande gäller omedelbart enligt 26 kap. 10 § tredje stycket skollagen. Beslutet om föreläggande får enligt 28 kap. 2 och 18 §§ skollagen inte överklagas.

Föreningen Hillel ska vidta följande åtgärder

Konfessionella inslag i utbildningen

1. Se till att de konfessionella inslag som förekommer under shabbatsamlingen och havdalasamlingen avgränsas, schemamässigt eller i tid, från övriga aktiviteter och andra icke-konfessionella inslag (1 kap. 7 b § skollagen).
2. Se till att de elever som inte vill delta i ett konfessionellt inslag ges möjlighet att helt utebli från det konfessionella inslaget. I frågan om en elev vill

delta i ett konfessionellt inslag eller inte, ska elevens egen uppfattning tillmätas betydelse i förhållande till elevens ålder och mognad (1 kap. 7 b och 10 § skollagen).

3. Se till att försäkra sig om att elever, utifrån elevernas ålder och mognad, är införstådda med att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt. Detta innebär också att elever som inte får skriftlig information om konfessionella inslag enligt punkten 4 nedan, ska få muntlig information om att delta i konfessionella inslag är frivilligt. Inkom med en redogörelse för på vilket sätt huvudmannen har försäkrat sig om detta samt uppgift om vilken skriftlig och muntlig information som har lämnats och till vilka grupper samt när och hur detta har skett (1 kap. 7 b skollagen).
4. Se till att skriftligen informera vårdnadshavare samt eleverna i mellanstadiet om konfessionella inslag i utbildningen. Informationen ska innehålla uppgifter om vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma samt en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt. Inkom med den skriftliga information som har lämnats samt med uppgift om när, till vilka grupper samt på vilket sätt informationen har lämnats (1 kap. 7 c och d §§ skollagen).
5. Fram till dess att huvudmannen har lämnat skriftlig information till vårdnadshavare samt eleverna i mellanstadiet om vid vilka tillfällen konfessionella inslag kan förekomma, enligt punkten 4 ovan, ska huvudmannen upphöra med konfessionella inslag i utbildningen (1 kap. 7 c § skollagen).

Undervisningstid och undervisningens innehåll

1. Se till att huvudmannens beslut om fördelning av undervisningstiden omfattar minst det antal undervisningstimmar i respektive ämne och stadium som anges i timplanen för grundskolan i bilaga 1 till skolförordningen. Ett ämne som reduceras till förmån för skolans val får högst reduceras med 20 procent. Huvudmannen ska i samband med redovisningen inkomma med huvudmannens beslutade timplan (10 kap. 5 § skollagen, 9 kap. 3–4 §§ skolförordningen [2011:185] samt bilaga 1 till skolförordningen, timplan för grundskolan).
2. Upphör med undervisning inom ramen för skolans val i förskoleklass (9 kap. 2 § skollagen samt 8 kap. 1 § skolförordningen).
3. Se till att undervisningen i skolans val utgår från kursplanen i ett eller flera av de ämnen som enligt skollagen ska finnas i grundskolan eller, om skolans val ska omfatta lokalt tillval, från en plan för undervisningen Skolverket har godkänt (10 kap. 4 § skollagen samt 9 kap. 9–11 §§ skolförordningen).
4. Se till att erbjuda extra studietid, minst två timmar per vecka, för elever i årskurs 4–6. Den extra studietiden ska anordnas under eller i direkt anslut-

ning till skoldagen och vara åtskild från övrig undervisning. Av huvudmannens redovisning ska framgå när och hur den extra studietiden erbjuds och anordnas (10 kap. 5 a § skollagen).

Områden utan konstaterade brister

Skolinspektionen avslutar ärendet i de delar det avser att undervisningen är saklig, allsidig och vilar på vetenskaplig grund, att elever möts oavsett könstillhörighet och att undervisningen är icke-konfessionell.

Redovisning av åtgärder

Redovisningen av de vidtagna åtgärderna skickas via e-post till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för ärendet (dnr 2024:2415) i de handlingar som sänds in.

Om ärendet

Skolinspektionen har under våren 2024 inlett en riktad tillsyn av Hillelskolan F–6 med huvudmannen Föreningen Hillel belägen i Stockholms kommun. I tillsynen har Skolinspektionen kontrollerat om verksamheten vid Hillelskolan följer gällande bestämmelser om konfessionella inslag i utbildningen respektive undervisningen. Skolinspektionen har även kontrollerat om verksamheten följer bestämmelserna om garanterad undervisningstid, skolans val, extra studietid, att undervisningen är saklig, allsidig och bygger på vetenskaplig grund, att allt centralt innehåll tas upp i undervisningen samt att elever möts i utbildningen oavsett könstillhörighet.

Tillsynen har genomförts genom intervjuer med elever, lärare och rektorn samt lektionsobservationer mellan den 11 och 12 april 2024. Representanter för huvudmannen har också intervjuats. Som en del av tillsynen har även dokumentation granskats, bland annat skolans timplan, dokument gällande planering och utförande av undervisningen samt dokumentation hänförliga till konfessionella inslag. Huvudmannen har getts tillfälle att yttra sig över allt material av betydelse för beslutet.

Motivering av beslutet

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av skollagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar (2 kap. 8 § skollagen). Vidare ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas om det framkommer att det finns brister i verksamheten (4 kap. 7 § skollagen).

Föreläggande

Konfessionella inslag i utbildningen

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Konfessionella inslag och skriftlig information om sådana

I det informationsblad/samtyckesblankett som delges vårdnadshavare och som benämns "Angående de frivilliga judiska aktiviteterna på Hillel" (det finns ett informationsblad för årskurs F-5 och ett för årskurs 6) anges att årskurs F-5 har frivilliga judiska aktiviteter i form av shabbatsamling och havdalasamling samt att årskurs 6 har frivilliga judiska aktiviteter i form av shabbatsamling, havdalasamling och t'fila. Vidare anges följande i informationsbladen: *"Du som förälder avgör årligen om ditt barn ska delta i dessa respektive aktiviteter. Beslutet att delta/inte delta i de frivilliga aktiviteterna är vårdnadshavarens och inte den enskilde elevens och görs för hela läsåret. Om ändring skulle ske under året ska ny blankett lämnas in"*. Enligt samtyckesblanketten ska vårdnadshavare skriva under och godkänna alternativt ej godkänna att eleven ska delta i de aktiviteter som omnämns i respektive informationsblad.

I intervju med lärare, rektorn och representant från huvudmannen framgår att informationsbladen/samtyckesblanketterna om frivilligt deltagande i de judiska aktiviteterna skickades ut till vårdnadshavare senast föregående läsår och att ingen skriftlig information har lämnats under läsåret 2023/2024. Flera elever i årskurs 4–6 uppger i intervju att de inte har fått någon skriftlig information om de frivilliga aktiviteterna på skolan och några andra elever uppger att de inte känner till att de har fått någon skriftlig information. Flera lärare uppger i intervju att eleverna inte får någon skriftlig information gällande skolans konfessionella inslag. Rektorn uppger att hen inte vet om eleverna har fått någon skriftlig information om att vissa inslag är frivilliga men att det möjligen tas upp på klassråd.

Av intervjuer med elever, personal, rektorn och representant från huvudmannen framgår att det förekommer konfessionella inslag på skolan i samband med shabbatsamlingen (nedan samlingen), som äger rum i respektive klass 40 minuter varje fredag, och i samband med havdalasamlingen (nedan havdala), vilket är ett avslut av shabbaten och som äger rum i respektive klass 20 minuter varje måndag. Av intervjuerna framgår även att det förekommer konfessionella inslag under benchen, vilket är en välsignelse som äger rum efter lunchen för alla elever, och på t'fila, vilket är en bönestund, som hålls på torsdagar för elever i årskurs 6. Elever, lärare och representant för huvudmannen uppger i respektive intervjuer att de konfessionella inslag som förekommer under havdala och samlingen är välsignelser och religiösa ritualer. Benchen, uppger samtliga intervjuade, är en bön eller välsignelse där man tackar Gud för maten.

Avgränsning av konfessionella inslag

Av inkommen dokumentation framgår att såväl havdala som samlingen förekommer i elevernas scheman och är tidsmässigt planerad mellan lektioner i ämnen. Även t'fila är en position på sexornas schema men är tidsmässigt lagd innan skoldagen börjar.

Såväl lärare som rektor uppger under intervjuer att man under havdalan och samlingen även inkluderar icke-konfessionella delar. Lärarna ger som exempel att man delar ut diplom till elever som utmärkt sig eller informerar om veckan. Rektorn berättar att man under havdalan och samlingen kan ta upp andra frågor från vardagen och vad som händer såsom kriget i Ukraina och pratar om det utifrån religiösa texter om att hjälpa till. Rektorn berättar vidare att lärarna även tar upp information om den kommande veckan och att man ibland delar ut pris. Representant från huvudmannen uppger i intervju att hen inte har någon inblick i vad som sker under skolans konfessionella inslag.

Frivillighet

I intervju uppger såväl rektorn som representanten från huvudmannen att lärarna informerar eleverna om frivilligheten att delta i de konfessionella inslagen. Rektorn och representanten från huvudmannen uppger även i intervju att det är föräldrarna som avgör om eleverna ska vara med oavsett vilken årskurs eleven går i. Rektorn uppger att hen har svårt att se att eleverna skulle tvingas delta om de inte vill, trots föräldrarnas samtycke. Representanten från huvudmannen uppger under sin intervju att om det är någon elev som av olika skäl har svårt att klara av att vara med på de konfessionella inslagen så finns det annan personal som kan ta hand om den eleven. Representanten från huvudmannen uppfattar dock att lärarna behöver hålla ihop klasserna "fysiskt" vid dessa tillfällen, men att medverkande vid själva bönen under havdala och samlingen är frivillig.

I intervju med lärare uppger samtliga att det är vårdnadshavare till elever som avgör om eleverna ska delta vid de konfessionella inslagen i skolan oavsett ålder. Flertalet lärare uppger vidare att de inte muntligen, eller skriftligen, informerat eleverna om frivilligheten att delta, även om några av lärarna säger att de vid något enstaka tillfälle tagit upp detta med eleverna. Lärarna tillägger att frivilligheten ligger i att eleverna kan välja att delta, eller att inte delta, i de konfessionella inslagen som äger rum, såsom böner och välsignelser, men att alla förväntas vara där. Vid benchen ska eleverna vara med men de behöver inte delta genom att sjunga, berättar lärarna under intervju. Enligt lärarna är anledningen till att alla elever är med vid benchen en fråga om säkerhet och tillsyn och att det skulle bli rörigt för personalen i det fall de skulle ta emot de barn som inte ska delta. En lärare uppger att det kan finnas elever som av medicinska skäl kan behöva avvika men att det i övrigt är obligatoriskt att närvara på samtliga av skolans konfessionella inslag förutom t'fila där det är frivilligt för eleverna att delta.

I intervju med elever framkommer att de flesta elever inte uppfattar de konfessionella inslagen havdala, samlingen och benchen som frivilliga. Några av eleverna uppger att man måste vara med och några uppger att man kanske inte måste vara med men att det inte finns någon egentlig valmöjlighet. En annan grupp av intervjuade elever uppger att det är upp till vårdnadshavarna om en elev ska delta och att man möjligen skulle kunna avstå efter en diskussion med dem. Samtliga intervjuade elever uppger att de varken har fått muntlig eller skriftlig information om att havdala och samlingen är frivilliga. På fråga om man kan lämna rummet under ett konfessionellt inslag berättar i stort sett samtliga elever att man inte måste delta i sånger men att man måste sitta med och inte kan gå därifrån. I intervju med elever från årskurs 6 framkommer dock att t'fila är en frivillig bönestund innan skolan börjar. Eleverna uppger att man själv avgör om man vill vara med och att skolan har varit tydlig med att det är frivilligt.

Under Skolinspektionens observationer av samlingen och benchen i samband med besöket förekom konfessionella inslag i form av bön och välsignelse. Inte vid något av tillfällena framgick det att information om frivillighet lämnades även om inte alla elever aktivt deltog.

Rättslig reglering

Av 1 kap. 3 § skollagen framgår att med konfessionell inriktning avses inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag. Med konfessionella inslag avses bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag.

Av förarbetena till ovan nämnda bestämmelser i skollagen (prop. 2021/22:157, s. 109) framgår att formuleringen ”bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion” avser religionsutövande som ligger nära religionsfrihetens kärna enligt regeringsformen. Inslag som omfattas är till exempel trosbekännelse, bön och predikan. Betydelsefullt kan också vara i vilket sammanhang en handling sker. Även sjungande av religiösa sånger eller recitation av religiösa texter kan innebära bekännande eller förkunnande beroende på ordalydelsen och omständigheterna när detta utförs.

Av 1 kap. 7 a § skollagen framgår att om huvudmannen för en fristående skola, en fristående förskola eller ett fristående fritidshem har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med vissa angivna begränsningar.

Av 1 kap. 7 b § skollagen framgår att deltagandet i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt. Huvudmannen ska försäkra sig om att vårdnadshavare och barn eller elever är införstådda med detta. Vidare framgår att ett konfessionellt inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen. Om det i undantagsfall inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat, får det konfessionella inslaget ingå i aktiviteten.

Om ett barn eller en elev inte vill delta i en aktivitet där ett konfessionellt inslag ingår ska barnet eller eleven erbjudas att ta del i en likvärdig aktivitet som inte innehåller sådana inslag.

Av förarbetena till bestämmelsen ovan framgår (prop. 2021/22:157, s. 49 och 115) att vid tillämpning av denna bestämmelse ska även 10 § beaktas. Enligt den bestämmelsen ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Barnet ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne, bland annat när det gäller deltagande i utbildning med konfessionella inslag och barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. När det gäller barns rätt att komma till tals har FN:s barnrättskommitté uttalat att det är viktigt att barnets autonomi i förhållande till vårdnadshavare respekteras och att också relativt unga barn ska ha rätt till befrielse från konfessionella inslag i skolan utan att vårdnadshavares samtycke ska krävas.

Av förarbetena (prop. 2021/22:157, s. 49–51 och 114–115) framgår vidare att huvudmannen ska försäkra sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt. Detta kan ske på olika sätt, genom skriftlig information till vårdnadshavare och elever i förväg eller genom muntlig information. Denna bestämmelse går längre än bestämmelsen om skriftlig information och innebär bland annat att elever som inte får skriftlig information ska få muntlig information. Det kan också innebära att muntliga förtydliganden behöver göras inför enskilda konfessionella moment, så att det inte i den praktiska situationen framstår som att det inte finns någon valfrihet. Av förarbetena framgår vidare att för att kravet på frivillighet ska kunna uppfyllas bör barnet eller eleven alltid ha rätt att utebli från det konfessionella inslaget. Det framgår också att det frivilliga deltagandet underlättas om huvudmannen avgränsar det konfessionella inslaget, schemamässigt eller i tid. Ett exempel på avgränsning är att en bön inte ska ingå som ett moment i en morgonsamling där information om dagens aktiviteter ska lämnas. Huvudmannen kan i stället skilja mellan en morgonstund med ett konfessionellt inslag, till exempel bön, som det är frivilligt att delta i, och en därefter följande morgonsamling utan konfessionella inslag som syftar till att lämna information om dagens verksamhet. Om en elev inte vill delta i en aktivitet där ett konfessionellt inslag ingår ska barnet eller eleven erbjudas att ta del i en likvärdig aktivitet som inte innehåller konfessionella inslag. Det är viktigt att frivilligheten blir reell och att huvudmannen säkerställer att de elever som väljer att avstå från ett konfessionellt inslag inte exkluderas från gemenskapen eller på andra sätt drabbas av negativa konsekvenser.

Av 1 kap. 10 § skollagen framgår att barnets bästa vara utgångspunkt i all utbildning som rör barn. Med barn avses varje människa under 18 år. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

I förarbetena till skollagen (2009/10:165, s. 638) framkommer att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För att barnet ska kunna utöva sin rätt att komma till tals måste han eller hon få information om vad frågan gäller på ett sätt som är begripligt för barnet. Situationer där barnets

rätt att komma till tals särskilt bör beaktas är bland andra utarbetandet av individuella utvecklingsplaner, tillsynsbesök och deltagande i utbildning med konfessionella inslag.

Av 1 kap. 7 c § skollagen framgår att vid fristående skolor och fristående fritidshem med konfessionell inriktning får konfessionella inslag endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om. Sådan information ska lämnas till barnets vårdnadshavare, och i mellanstadiet och i högstadiet, även till eleven.

Av 1 kap. 7 d § skollagen framgår att information enligt 7 c § ska innehålla uppgifter om

1. vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma,
2. vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där sådana inslag ingår enligt 7 b § tredje stycket, och
3. en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt enligt 7 b § andra stycket.

Av förarbetena till bestämmelserna ovan (prop. 2021/22:157 s. 50–51 och 116–117) framgår att det är viktigt att den skriftliga informationen är tydlig. Informationen ska innehålla vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma. Informationen kan exempelvis handla om att det regelbundet förekommer inslag i form av andakt, predikan, trosbekännelse, bönestunder eller böner under en morgonstund före morgonsamlingen eller inför måltider.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det finns brister i arbetet med de konfessionella inslag som förekommer i utbildningen. Skolinspektionen bedömer att kravet på att konfessionella inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen inte är uppfyllt på Hillelskolan. Huvudmannen uppfyller inte heller kravet på att vårdnadshavare samt elever i mellanstadiet ska informeras skriftligt om de konfessionella inslagen på skolan. Skolinspektionen bedömer vidare att det på Hillelskolan förekommer konfessionella inslag där det inte är frivilligt för eleverna att delta samt att huvudmannen inte gjort tillräckligt för att försäkra sig om att elever på skolan är införstådda med att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt.

Konfessionella inslag och skriftlig information om sådana

Av Skolinspektionens utredning framgår att det på Hillelskolan förekommer konfessionella inslag i form shabbatsamling (samlingen), havdalasamling (havdala), benchen och t'filan. Utifrån inkommen dokumentation samt utifrån utsagorna från de intervjuade bedömer Skolinspektionen att nämnda inslag får anses utgöra konfessionella inslag och att dessa inslag är att betrakta som aktiviteter i utbildningen som inte är undervisning.

Det är tillåtet att ha konfessionella inslag i utbildningen vid en fristående skola som har fått godkännande att bedriva utbildning med konfessionell inriktning (vilket Hillelskolan har), men skolan har då en skyldighet att följa författningarnas krav gällande detta.

Av skollagen framgår att konfessionella inslag bara får förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om; sådan information ska lämnas till barnets vårdnadshavare, och från och med mellanstadiet, även till eleven.

Tillsynen visar att skriftlig information om skolans konfessionella inslag enbart har lämnats till vårdnadshavare. Eleverna i mellanstadiet har därmed inte fått någon egen skriftlig information gällande vilka konfessionella inslag som kan förekomma i utbildningen, när sådana kan förekomma eller en påminnelse om att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt. Av utredningen framgår även att den skriftliga information som varit riktad till vårdnadshavare inte har innehållit information om det konfessionella inslaget benchen, trots att Hillelskolan enligt samtliga intervjuades utsagor har detta som ett konfessionellt inslag i utbildningen.

Detta innebär att vårdnadshavare och eleverna i mellanstadiet inte har fått den skriftliga information som de ska ha enligt skollagen och som krävs för att konfessionella inslag ska få förekomma i utbildningen. Eftersom vårdnadshavare och elever i mellanstadiet vid tidpunkten för Skolinspektionens tillsyn inte har fått skriftlig information om alla konfessionella inslag samt vid vilka tillfällen konfessionella inslag kan förekomma är de konfessionella inslag som faktiskt förekommer otillåtna. Skolan ska mot denna bakgrund upphöra med att ha konfessionella inslag till dess att föreskriven skriftlig information har lämnats till vårdnadshavare samt eleverna i mellanstadiet.

Avgränsning av konfessionella inslag

Av Skolinspektionens utredning framgår att det under havdala och samlingen, utöver konfessionella inslag, förekommer praktisk information om kommande händelser, utdelning av priser/diplom samt konserter. De olika aktiviteterna/inslagen följer på varandra utan avbrott och eleverna stannar kvar i salen under hela tiden. Detta bekräftas av såväl lärare som rektorn varför Skolinspektionen bedömer att de konfessionella inslagen som äger rum under havdala och samlingen inte är tydligt avgränsade från övriga inslag som förekommer under dessa tillfällen, vare sig i schemat eller i praktiken.

Av skollagen framgår att ett konfessionellt inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen. Det är endast om det inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorad, som undantag får göras för detta. I förarbetena anges uttryckligen att en bön inte ska ingå som ett moment i en morgonsamling där information om dagens aktiviteter ska lämnas. Istället föreslås att huvudmannen skiljer mellan en morgonstund med konfessionellt inslag, till exempel bön, som det är frivilligt att delta i, och en därefter följande morgonsamling utan konfessionella inslag som syftar till att lämna information om dagens verksamhet. Det har inte framkommit något som

talat för att det inte skulle vara möjligt att avgränsa de konfessionella inslagen som förekommer under samlingarna och havdala vid Hillelskolan från övriga inslag, utan att syftet med dessa går förlorat. En sådan undantagssituation som skulle tillåta avsteg från kravet att konfessionella inslag ska avgränsas från övriga aktiviteter i utbildningen, föreligger därför inte.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer Skolinspektionen att kravet på att konfessionella inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen inte är uppfyllt på Hillelskolan.

Frivillighet

Enligt skollagen ska deltagandet i konfessionella inslag alltid vara frivilligt och huvudmannen ska ha försäkrat sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med detta.

Av Skolinspektionens utredning framgår att eleverna på skolan inte är säkra på om det är frivilligt att delta eller inte på havdala, samlingen och benchen. Så gott som samtliga av de intervjuade eleverna, oavsett årskurs, anser att det inte är frivilligt och att det är upp till vårdnadshavare att bestämma om eleven ska delta. Detta bekräftas av såväl intervjuer med lärare som vid observationer av konfessionella inslag. Att eleverna inte är införstådda med frivilligheten att delta i ovanstående konfessionella inslag bekräftas också av vad eleverna sagt gällande t'fila, där eleverna, till skillnad från ovannämnda konfessionella inslag, tydligt ger uttryck för att detta är ett frivilligt inslag på skolan.

Kravet på att huvudmannen ska säkerställa att såväl vårdnadshavare som elever är införstådda med att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt är långtgående då huvudmannen ska *försäkra sig* om att vårdnadshavare och elever är medvetna om frivilligheten. Föreningen Hillel har dock, enligt Skolinspektionens utredning, endast antagit att eleverna är införstådda med att deltagande är frivilligt. Som tidigare konstaterats (se ovan) har eleverna på skolan inte fått någon skriftlig information om att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt och, såvitt framkommit, har inte heller någon muntlig information, riktad mot och anpassad till eleverna, om att det är frivilligt att delta i de konfessionella inslagen, lämnats¹ (annat än vid något enskilda tillfälle enligt vissa lärare).

Mot denna bakgrund, och med hänsyn till vad som i övrigt framkommit i ärendet, bedömer Skolinspektionen att huvudmannen inte kan anses ha gjort tillräckligt för att försäkra sig om att eleverna på skolan är införstådda med att deltagandet i ovannämnda konfessionella inslag på skolan är frivilligt. För att uppfylla sitt ansvar i detta avseende kan till exempel muntliga förtydliganden behöva göras inför enskilda konfessionella moment, så att det inte i den praktiska situationen framstår

¹ När det gäller t'fila framkommer, som tidigare nämnts, att eleverna är införstådda med att detta är frivilligt.

som att det inte finns någon valfrihet. Detta förutsätter även att elever ges information om de konfessionella inslagen, och om att det är frivilligt att delta i dessa, på ett sätt som är anpassat till och begripligt för eleverna.

Skolinspektionens utredning visar vidare att det i praktiken är obligatoriskt för eleverna i bl.a. årskurs 4–6 att närvara vid havdala, samlingen och benchen och de konfessionella inslag som förekommer under dessa. Av genomförda intervjuer med lärare och rektor framkommer att eleverna inte aktivt behöver delta i de konfessionella inslagen men att de ändå måste sitta kvar. Eleverna erbjuds inte, såvitt framkommit, någon reell möjlighet att utebli eller att lämna salen/lokalen under de aktuella konfessionella inslagen (förutom för att exempelvis gå på toaletten eller av medicinska anledningar). Av förarbetena framgår att elever alltid ska ha rätt att utebli från konfessionella inslag². Med nuvarande upplägg så ges eleverna inte någon sådan möjlighet. Det är inte tillräckligt, som skolan gjort, att erbjuda eleverna möjligheten att sitta tysta i salen/lokalen medan det konfessionella inslaget pågår, utan huvudmannen måste se till att elever som inte vill delta i ett konfessionellt inslag ges reell möjlighet att helt utebli från det konfessionella inslaget. Det får inte i situationen framstå för eleven som att det inte finns någon valfrihet. Det är inte heller förenligt med författningarnas krav att enbart låta vårdnadshavaren bestämma om eleven ska vara närvarande eller inte under de konfessionella inslagen, vilket, såvitt framkommit, i praktiken är fallet på skolan idag i samtliga årskurser (med undantag för det konfessionella inslaget t'fila). Av skollagen framgår att barnets inställning ska klarläggas så långt som möjligt och att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Av förarbeten framgår att detta gäller exempelvis frågan om deltagande i utbildning med konfessionella inslag.

Mot bakgrund av det som anges ovan bedömer Skolinspektionen att inte heller kravet på att det ska vara frivilligt för elever att delta i konfessionella inslag kan anses uppfyllt på skolan.

Undervisningstid och undervisningens innehåll

Garanterad undervisningstid och skolans val

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Skolinspektionen har vid tillsynen begärt att få ta del av skolans scheman och timplan. Skolinspektionen har även ställt kompletterande frågor till skolan gällande timplanen och skolans val.

Skolan anordnar undervisning i judiska studier och hebreiska. Av såväl intervjuer som inskickade dokument framkommer att judiska studier är undervisning inom ramen för skolans val. Vad gäller hebreiska är såväl rektor som representant för hu-

² För det fall att ett konfessionellt inslag inte kan avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen, ska eleven istället få ta del av en likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag. En sådan situation föreligger dock inte här.

vudmannen, under intervjuerna, osäkra på vilket regelverk som undervisningen bedrivs med stöd av. I intervjuer med lärare i hebreiska framkommer att man utgår från kursplanerna i moderna språk i hebreiskan. Rektorn uppger även under intervjun att man utgår ifrån kursplanen i moderna språk för eleverna i mellanstadiet och möjligen språkprogressionen i engelska för lågstadiet. Vidare uppger rektor att det kan vara så att man betraktar hebreiskan som nybörjarspråk.

Rektor förtydligar dock, i komplettering till Skolinspektionen, att även hebreiska är en del av skolans val. Både hebreiska och judiska studier läses av samtliga i årskurs 1–6. Förskoleklassen läser dock endast judiska studier och inte hebreiska.

Av den inkomna dokumentationen framgår att det i vissa ämnen är utlagt färre timmar än de som anges i den lagstadgade timplanen. I ämnet slöjd är det utlagt 36 timmar för årskurserna 1–3, att jämföras med 50 timmar för lågstadiet enligt den lagstadgade timplanen.

Vid intervju uppger rektor och representant från huvudmannen att de båda är osäkra på hur fördelningen av timmar i timplanen skett. I kompletterande information till Skolinspektionen uppger dock rektorn att det i lågstadiet reducerats totalt 16 timmar i timplanen för att omfördelas till skolans val. Av dessa timmar har 14 timmar tagits från ämnet slöjd. I mellanstadiet har 17 timmar reducerats till förmån för skolans val.

Av Skolverkets lista på lokala tillval framgår inte att Hillelskolan fått godkännande att bedriva lokalt tillval.

Rättslig reglering

Av 9 kap. 2 § skollagen framgår att förskoleklassen ska stimulera elevers utveckling och lärande och förbereda dem för fortsatt utbildning. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov. Förskoleklassen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap.

Av 10 kap. 3 § skollagen framgår att den totala undervisningstiden för varje elev i grundskolan ska vara minst 6 890 timmar.

Av 10 kap. 4 § skollagen framgår vilka ämnen undervisningen ska innehålla.

Av 10 kap. 5 § skollagen framgår att den totala undervisningstiden för varje elev i grundskolan ska vara minst 6 890 timmar.

Av 8 kap. 1 § skolförordningen framgår bland annat att för förskoleklassen gäller en läroplan enligt 1 kap. 11 § första stycket skollagen.

Av 9 kap. 3 § skolförordningen framgår att bestämmelser om fördelning av den garanterade undervisningstiden (timplan) finns i bilaga 1 till skolförordningen.

Av 9 kap. 4 § skolförordningen framgår att huvudmannen efter förslag från rektorn beslutar om fördelning mellan årskurserna av undervisningstiden.

Av 9 kap. 8 § skolförordningen framgår att huvudmannen ska erbjuda eleverna ett allsidigt urval av ämnen som elevens val. Som elevens val får ett språk som eleven inte tidigare har fått undervisning i (nybörjarspråk) erbjudas.

Av 9 kap. 9 § skolförordningen framgår att det i timplanen anges ett antal timmar som får användas för skolans val. Skolans val ska användas för undervisning i ett eller flera ämnen. Rektorn beslutar om hur utrymmet för skolans val ska användas. Rektorn får inte uppdra åt någon annan att fatta sådana beslut.

Av 9 kap. 10 § skolförordningen framgår att skolans val också får omfatta undervisning i ett lokalt tillval, om Statens skolverk har godkänt en plan för undervisningen. I skolförordningen uppställs krav på planen för sådan undervisning för att Skolverket, efter ansökan, ska godkänna planen.

Av 9 kap. 11 § skolförordningen framgår det att undervisningen i ett ämne inom skolans val ska till sitt innehåll och sin inriktning vara förenlig med kursplanen, kriterierna för bedömning av kunskaper och betygskriterierna.

Av bilaga 1 till skolförordningen framgår det att i skolans val, som under hela grundskolan får utgöra totalt 600 timmar, får antalet timmar i timplanen per stadium för ett ämne eller en ämnesgrupp minskas med högst 20 procent. Antalet timmar för svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik får dock inte minskas.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna i lågstadiet inte får sin garanterade undervisningstid i ämnet slöjd. Skolinspektionens utredning visar att huvudmannens fördelning av undervisningstiden (skolans timplan) inte överensstämmer med den lagstadgade timplanen för grundskolan i ämnet slöjd. I ämnet slöjd för lågstadiet har 28 procent av den lagstadgade undervisningstiden reducerats till förmån för skolans val, vilket är för mycket. Enligt skolförordningen får endast 20 procent av ett ämne reduceras till förmån för skolans val.

Vad gäller judiska studier har Hillelskolan uppgett att man organiserar undervisningen inom ramen för skolans val med kursplaner ur samhällsorienterade ämnen. Skolinspektionen bedömer att Hillelskolan i låg- och mellanstadiet anordnar judiska studier i enlighet med författningarnas krav. Hillelskolan har dock även judiska studier som en del av skolans val i förskoleklass. Detta är en brist då det saknas stöd i författningarna för att anordna skolans val i förskoleklass.

Skolinspektionen bedömer även att skolans studier i hebreiska inte anordnas i enlighet med författningarnas krav. Språkundervisning i skolan kan, enligt nuvarande lagstiftning, enbart anordnas utifrån språkval eller inom ramen för elevens val³. Av utredningen framgår dock att skolan anordnar hebreiska inom ramen för skolans

³ Modersmålsundervisning kan, enligt 5 kap. 8 § skolförordningen, förvisso anordnas inom ramen för skolans val, men, såvitt framkommit är hebreiskan inte modersmålsundervisning.

val vilket är ett bristfälligt förfarande. Skolinspektionen vill dock påpeka att man från den 1 juli 2024 kan anordna språkundervisning inom ramen för skolans val. Antingen som ett nybörjarspråk eller som språkval. Om en skola väljer att anordna språkundervisning utifrån dessa regelverk måste undervisningen emellertid följa författningarnas krav och utgå från befintliga kursplaner.

Skolinspektionen bedömer vidare att studierna i hebreiska inte anordnas utifrån tillämpliga kursplaner eftersom skolan utgått från kursplanen i moderna språk. Att utgå ifrån kursplanen i moderna språk är bara aktuellt för årskurs 4–9, där det finns kursplan. Skolan utgår dock från samma kursplan i lågstadiet.

Då huvudmannen inte heller har ansökt om godkännande om lokalt tillval kan undervisningen i hebreiska inte heller utgöra tid inom ramen för lokalt tillval.

Sammantaget bedömer Skolinspektionen att det finns flera brister i Hillelskolans upplägg av skolans val. Dels att skolan anordnar skolans val i förskoleklass, dels att skolan anordnar språkstudier inom ramen för skolans val och dels att skolan anordnar studier i hebreiska utan tillämpliga kursplaner. Dessa brister innebär även att studierna i hebreiska inte kan utgöra en del av den garanterade undervisningstiden. Det är utifrån skolans nuvarande upplägg därmed inte möjligt att reducera andra skolämnen till förmån för studier i hebreiska vilket skolan har gjort. Skolan har därtill reducerat för mycket tid i ämnet slöjd på lågstadiet. Detta innebär sammantaget att eleverna inte får sin garanterade undervisningstid.

Extra studietid

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Elever, lärare och rektor uppger i intervju att eleverna inte erbjuds extra studietid. Lärarna uppger att vissa elever kan få individuell hjälp och att skolan tidigare haft riktade stödinsatser. Rektor uppger att det inte finns utlagt extra studietid i schemat.

Rättslig reglering

Av 10 kap. 5 a § skollagen framgår att elever i årskurs 4–9 ska erbjudas att frivilligt delta i undervisning i form av extra studietid. Erbjudandet ska omfatta minst två timmar per vecka. Undervisningen ska anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen vid den skolenhet eleven tillhör.

Skolinspektionens bedömning

Av ovan redovisade omständigheter framkommer det att eleverna på skolenheten inte erbjuds extra studietid, vilket är en brist. För att det ska röra sig om extra studietid behöver studietiden vara tydligt åtskild från elevernas schemalagda ordinarie undervisning, och det behöver också vara tydligt för eleverna när och var den extra studietiden erbjuds.

Val av ingripande

Skolinspektionen får förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten (26 kap. 10 § skollagen).

Föreningen Hillels verksamhet vid Hillelskolan uppfyller inte författningarnas krav vad gäller huvudmannens skriftliga information om konfessionella inslag i utbildningen, att konfessionella inslag ska hållas avgränsade från andra aktiviteter i utbildningen, att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt, att huvudmannen ska försäkra sig om att elever är införstådda med att deltagande i konfessionella inslag alltid är frivilligt, garanterad undervisningstid, skolans val och extra studietid. Det finns därför skäl att förelägga Föreningen Hillel att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Områden utan konstaterade brister

Saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund samt undervisningens innehåll

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Såväl elever som lärare uppger i intervjuer att lärare utgår från kursplaner och att undervisningen utformas så att alla elever kan delta, oberoende av vilken religiös eller filosofisk uppfattning som eleven och elevens vårdnadshavare har. Lärarna berättar bland annat att de har gått igenom den senaste läroplanen för att säkerställa det centrala innehållet och att de utgår ifrån det som står i kursplanen i ämnet man undervisar i. En lärare i profilämnen berättar att man i ämnet judiska studier utgår från religionskunskapen, men det kan också vara delar av andra samhällsorienterade ämnen. Läraren uppger också att förutom kunskaper i religion, så anknuter undervisningen till annat centralt innehåll, såsom ritualer, levnadsregler och heliga platser. Det kan också bli ett underlag för jämförelser med andra religioner och livsåskådningar.

Lärare uppger i intervjuer också att de inte ensidigt påverkar elever till förmån för den ena eller den andra åskådningen, vilket bland annat innebär att lärare inte undviker att undervisa om ett centralt innehåll enbart för att den är kontroversiell hos en viss elevgrupp/föräldragrupp eller på skolan. Arbetet i skolan med att välja innehåll och metod och att värdera resultat präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevant forskning, uppger lärarna.

Rättslig reglering

Av 1 kap. 5 § skollagen framgår bland annat att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Av 1 kap. 7 b § andra stycket skollagen framgår att i en utbildning med konfessionell inriktning får undantag från det som anges i 5 § tredje stycket om att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet enbart göras för konfessionella inslag.

Av läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet framgår under rubriken "Saklighet och allsidighet" att skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkande till förmån för den ena eller andra åskådningen (Lgr 22, 1. Skolans värdegrund och uppdrag).

Av läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet framgår kursplaner, centralt innehåll samt betygskriterier för respektive ämne i grundskolan (Lgr 22, 5. Kursplaner).

Skolinspektionens bedömning

Det har inte framkommit annat än att undervisningen, i de avseenden som granskats under tillsynen, omfattar det centrala innehåll som det ska enligt kursplanen och uppfyller författningarnas krav på att undervisningen ska vara saklig, allsidig och bygga på vetenskaplig grund. Ärendet ska därför avslutas i denna del.

Elever möts oavsett könstillhörighet

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Elever i alla intervjuer uppger att de inte har någon könsuppdelad undervisning och vid de lektioner Skolinspektionen observerade i samband med besöket undervisades eleverna i klasser och grupper tillsammans oavsett könstillhörighet.

Rättslig reglering

Av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet framgår det bland annat att skolan ska organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet (Lgr 22.1 Skolans värdegrund och uppdrag).

Skolinspektionens bedömning

Av ovan redovisade omständigheter framkommer inte annat än att verksamheten uppfyller författningarnas krav inom detta område. Ärendet ska därför avslutas i denna del.

Undervisningen är icke-konfessionell

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Lärare uppger i intervju att undervisningen inte på något sätt utgår ifrån en religiös kontext. Lärare berättar vidare att det skulle landa fel om man hade ett tydligt religiöst innehåll och att det inte finns några förkunnande delar i undervisningen. Ytterligare berättar lärare att man kan använda en religiös text och diskutera den från ett annat perspektiv. Exempelvis den historiska eller religiösa betydelsen. Man kan koppla det till etik och livsfrågor i kursplanen i religion, berättar läraren.

Rättslig reglering

Av 1 kap. 7 § skollagen framgår att undervisningen vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem ska vara icke-konfessionell.

Av 1 kap. 7 a § skollagen framgår att om huvudmannen för en fristående skola, en fristående förskola eller ett fristående fritidshem har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med de begränsningar som följer av 7 b och 7 c §§.

Skolinspektionens bedömning

Av ovan redovisade omständigheter framkommer inte annat än att undervisningen på skolan – i de avseenden som granskats i tillsynen – är fri från konfessionella inslag. Ärendet ska därför avslutas i denna del.

Beslutet har fattats av beslutsfattare Linda Lundberg.

Föredragande har varit Elin Bender Lundgren. I ärendets handläggning har även utredare Christian Floer medverkat.